

Latomaa S., E. Luukka & N. Lilja (toim.) 2017. Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa – Language awareness in an increasingly unequal society. AFinLAN vuosikirja 2017. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 75. Jyväskylä. s. 320–339.

Johanna Vaattovaara¹ & Saila Poutiainen²

Tampereen yliopisto¹, Helsingin yliopisto²

Kieli-ideologiat kierrätyksessä: tapaustutkimus "lässytys"-uutisen kommenttiketjusta osana uutisprosessia

This article presents a case study of an online discussion and of a dialogue between science and media. The analysis focuses on social meanings associated with the style and related linguistic variables that emerged in an online discussion as a reaction to a piece of news. It was (re)published in *Ilta-Sanomat* tabloid newspaper with a provocative title: *Uusi ilmiö – nuorista naisista tuli "narisevia lässäyttäjjiä"* (A new phenomenon – young women have become "creaky slobbers"). In addition to social meanings evoked by the discussion on this particular style, the analysis portrays more general constructions of language and communication ideologies that are present in the online discussion data and exist in relation to the original news text. In conclusion, the online discussion, which seems to imply and even recreate gender inequality, provides limited yet fruitful data on language ideologies, language awareness, and cultural beliefs about speaking.

Keywords: language ideology, social indexicality, media, science communication

Asiasanat: kieli-ideologiat, sosiaalinen indeksisyys, media, tiedeviestintä

1 Johdanto

Internetin uutissivustojen yhteydessä avatut kommentointimahdollisuudet tarjoavat uutisten kuluttajille foorumin keskustella uutisoidusta aiheesta. Tutkijoille keskustelut suovat tilaisuuksia tutkia uutisten lukijoiden käsityksiä ja metapuhetta uutisoiduista aiheista sekä sitä, miten yksittäisiin uutisiin ja niiden kuvaamiin ilmiöihin reagoidaan. Näistä keskusteluista voi tutkia muun muassa kielitietoisuuteen ja -asenteisiin liittyviä kysymyksiä. Tässä artikkelissa analysoidaan verkkouutisen kommenttikeskustelua, joka on syntynyt reaktiona uutisessa tarkasteltuun lapsekkaan tai ”lässyttävän” puhettavan käsittelyyn. Tällaisen kommenttikeskusteluaineiston arvo on siinä, että se on syntynyt ilman tutkimusasetelman vaikutusta, vaikkakin tutkijalla on prosessissa roolinsa, kuten tuonnempana ilmenee. Itse keskustelu tarjoaa tutkijalle mahdollisuuden tarkastella, miten keskustelijat orientoituvat uutisessa käsiteltyyn puhetyyliin ja miten sitä autenttisisa keskusteluissa arvioidaan ja käsitellään.

Kyseisen uutisen syntyä ja leviämistä koskeva prosessi antaisi jo itsessään aiheita artikkelin laajuiseen tarkasteluun tutkijan, tutkimustiedon, median ja tieteen julkisuuden välisistä suhteista. Näistä on mikrotasolla tietoa varsin vähän siitä huolimatta, että tutkijoiden yhteiskuntasuhteet ovat lujittuneet ja tiedeviestintä on tullut yhä näkyvämmäksi osaksi tutkimusyhteisöjen työtä (ks. esim. Väliverronen 2001; Kahlor & Stout 2010; Strellman & Vaattovaara 2013; Raevara 2016; Väliverronen 2016). Tässä yhteydessä tyydymme kuitenkin vain sivuamaan tätä tiedeviestinnän ja tutkijan kannalta hieman kiusallista uutisprosessia luvussa 2 esiteltävän tapaus-uutisen esittelyn yhteydessä. Kuvamme prosessia tutkimusaineiston kontekstin valottamiseksi sekä sen havainnollistamiseksi, miten käsitelty tapausesimerkki ilmentää sitä yleisempääkin mekanismia, jolla tutkijan asiantuntijatieto ja median toimintatavat voivat osallistua kieli-ideologisten keskusteluiden kierrättämiseen ja muokkaamiseen.

Artikkelimme keskiössä on suomalaisten kielitietoisuus ja kielelliseen variaatioon kytkeytyvät puhekulttuuriset arvot ja ideologinen ajattelu, jotka ovat tunnistettavissa tietyyssä, kielenkäyttöä koskevassa uutiskontekstissa. Ideologialla viittaamme tässä ymmärrykseen kielenkäyttöön liittyvistä normeista ja arvoista, jotka keskusteluissa reaalistuvat käsiteltyinä havaintoina, luokitteluina, jäsennyksinä sekä uskomuksina kielestä ja kielenkäyttäjistä (kieli-ideologioiden tutkimuksesta ks. esim. Woolard & Schiefferlin 1994; Mäntynen, Halonen, Pietikäinen & Solin 2012). Tutkimuksemme sijoittuu usean perinteen leikkauspisteeseen. Yhtäältä se edustaa viestinnän etnografian tutkimusta (esim. Hymes 1972; Philipsen 1992, 2002; Carbaugh 2005, 2007; Poutiainen 2007), joka voidaan nimetä myös puheen etnografiseksi näkökulmaksi (Hymes 1972). Tältä osin kyse on viestinnän alalle sijoittuvasta kielen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tutkimuksesta, jossa viestintä (puhe) ymmärretään syvällisesti kulttuurisena. Viestinnässä näyt-

täytyvät yhteisön jakamat ihmisenä olemista, sosiaalisia suhteita ja itse viestintää koskevat käsitykset, arvot ja asenteet. Niin kutsuttua kolmannen aallon sosiolingvistiikkaa (määritelmästä ks. Eckert 2012) tutkimuksemme edustaa ensinnäkin siinä, että kielellinen vaihtelu ymmärretään ennen muuta semioottisena systeeminä ja kielellinen variaatio jaettuina resursseina. Uuden aallon sosiolingvistiikassa lähtökohtana ovat usein alun perin lingvistisen antropologian piirissä kehitellyt teoriat kielen (non-referentiaalisesta) indeksisyydestä (erityisesti Silverstein 2003; Agha 2007). Näitä teorioita sosiolingvistit ovat soveltaneet pyrkiessään tavoittamaan ja ymmärtämään paikallisesti muokkautuvan variaation taustalla olevia laajempia ideologisia yhteyksiä ja viime kädessä kielen muutosta. Tässä aallossa *sosiaalisen indeksisyyden* (sosiaalisen merkityksen) sekä *tyylin* käsitteet ovat nousseet keskeisiksi. (Ks. esim. Coupland 2007; Lehtonen 2015; Sorjonen, Rouhikoski & Lehtonen 2015; Johnstone 2016.) Tutkimuksessamme läsnä olevat viestinnän ja sosiolingvistiikan traditiot tulevat toisiaan lähelle (vrt. myös Lehtonen 2015: 62–66) ja kohtaavat kysyessämme, millaisia kielellisiä ilmiöitä assosioituu tyyliin, joka on nimetty ”lapsekkaaksi”, ja miten keskustelupalstalla aiheeseen kantaa ottavat keskustelijat tässä yhteydessä metakäsittelevät sekä tuottavat viestinnän ja vuorovaikutuksen arvoja ja asenteita.

Sosiolingvistiikassa media on perinteisesti nähty yhtenä kielenkäyttöön vaikuttavana tahona, mutta yhä enemmän median ja kieliyhteisön välinen suhde nähdään dialogisena (ks. esim. Nuolijärvi 1998; Tagliamonte & Roberts 2005; Jaffe 2011; Coupland 2014; Androutsopoulos 2014, 2016). Viestinnän etnografian tutkimuksessa media tai ylipäätään medioitu viestintä on yhtä mielenkiintoinen ja relevantti näyttämö kulttuurisen viestinnän tarkastelulle kuin esimerkiksi ihmisten arkipäivän kasvokkaiset kohtaamiset, jotka ovat myös sosiolingvistiikan tyypillisimpiä tutkimuskohteita. Viestinnän etnografisessa tutkimuksessa media-aineistoja, kuten talk show -ohjelmia (esim. Carbaugh 1988), elokuvia (esim. Berry 1995), poliittista kirjallisuutta (esim. Coutu 2000), erilaisia lehtitekstejä (esim. Poutiainen 2007) ja fiktiivisiä televisiosarjoja (esim. Nuciforo 2013), on tutkittu konteksteina, joissa ajatellaan olevan näkyvissä kulttuurisia käsityksiä viestinnästä.

Tässä artikkelissa tarkastelemme yhden mediaautisen liikkeelle sysäämää verkkokeskustelua (meta)puheena kielestä ja kielenkäyttäjistä, jotka kytkeytyvät kielitietoisuustutkimuksessa erottamattomasti toisiinsa (esim. Preston 1996; Jaworski, Coupland & Galasinski 2004; Mielikäinen & Palander 2014). Tutkimusaineistomme muodostaa vajaan viisisataa keskustelukommenttia, jotka olivat reaktioita erääseen Ilta-Sanomien uutiseen (ks. lukua 2.1). Olemme lähestyneet aineistoa tutkimusparadigmoillemme ominaiseen tapaan aineistolähtöisesti, pyrkien laadullisen sisällönanalyysin ja diskursianalyysin keinoin selvittämään seuraavia kysymyksiä:

1. Millaisia kielenilmiöitä suomalaisessa kieliyhteisössä hahmotetaan osaksi uutisoitua ”lapsekasta” puhetyyliä? Mistä tyylin nähdään rakentuvan, ja mitä muita kuin itse uutisessa esiin nostettuja kielenilmiöitä nostetaan relevanteiksi tai kyseisen tyylin kannalta sosiaalisesti merkityksellisiksi?
2. Millaisia puhetyyleihin ja puheen piirteisiin liittyviä asenteita ja arvoja jaetaan keskustelussa?

Pyrkimyksenämme on eritellä eri tasoilla reagointia uutiseen ja tavoittaa sitä kautta kommentoijien ideologista ajattelua suhteessa variaatioon ja yhteiskunnassa meneillään olevaan sosiaaliseen muutokseen (Coupland 2010). Kielenilmiöiden tarkastelussa olemme rajanneet käsittelyn erityisesti muihin verkkokeskustelussa esiin tuleviin piirteisiin kuin niihin, jotka uutisissa on valmiina mainittu; perustelemme rajausta tarkemmin analyysin yhteydessä luvussa 3.2.

2 Aineisto

2.1 Uutinen ja sen synty

Uutinen otsikolla *Yle: Uusi ilmiö – nuorista naisista tuli ”narisevia lässyttäjiä”* ilmestyi Ilta-Sanomien verkkosivuilla 2.1.2013 kello 9:42 (Ilta-Sanomat 2.1.2013). Uutisteksti on lyhykäisydessään seuraava; tutkijan nimen lihavointi ja tekstin yläpuolelle sijoitettu äidin ja pikkulapsen välistä vuorovaikutusta esittävä kuva on poistettu:

Tutkija on havainnut suomalaisten puhetavassa uuden ilmiön, kertoo Yle.

Nuorten naisten puhetavoista on tullut lapsekkaampia, arvioi helsinkiläistä puhetapaa tutkinut Johanna Vaattovaara Helsingin yliopistosta Ylen haastattelussa.

Hänen mukaansa vaikutelma lapsekkuudesta syntyy muun muassa narinasta, joka on sukoa helsinkiläiselle ässälle ja nousevalle intonaatiolle. Kyse saattaa olla Vaattovaaran mukaan tietynlaisen naisellisuuden ilmentämisestä.

Vaattovaaran mukaan lapsekkaalla puhetavalla asiakaspalvelija voi tavoitella tuttavuutta tai läheisyyttä. Pitää kuitenkin muistaa, että eri puhetapojen käyttötarkoitus ja merkitys ovat kuitenkin vahvasti sidoksissa tilanteeseen.

- Samaa resurssia käytetään vähän erityyppisten identiteettien tuottamiseen. Varmasti joissain tilanteissa se on lapsellista lässytystä tai jopa irtisanoutumista vastuusta. Jossain muussa pehmeys voi olla pehmeyttä joltakin muulta kannalta, Vaattovaara sanoo.

Kuten jo uutisen otsikosta ilmenee, kyseessä on alkuaan toisesta mediasta lainattu uutinen. Alkuperäinen juttu ilmestyi saman aamun YleX:n radiouutisissa, minkä jälkeen uutista jälleen-uutisoitiin lukuisissa radio-, printti- ja sähköisissä medioissa erilaisin täydennyksin, vivahtein ja myös kertautuvin asiavirhein. Alkuperäisessä radiohaastattelussa tutkija toi esiin, ettei aiheesta toistaiseksi ole esittänyt suoranaista tutkimustietoa. Jotkin alkuperäistä juttua tai sen pohjalta tehtyjä uusia juttuja lainanneet mediat väittivät kuitenkin haastatellun tutkijan selvittäneen aihetta. Useimmat niin kutsutun printtimedian artikkelit syntyivät suoraan aiempien juttujen pohjalta tutkijan tietämättä. Osa jutuista syntyi puolestaan siten, että alkuperäisen radiohaastattelun tai sen pohjalta tehtyjen juttujen näkökulmia pyrittiin täydentämään. Esimerkiksi Ylen Radio Suomi kutsui tämän artikkelin kirjoittajat haastateltaviksi kolme viikkoa ensimmäisen verkkouutisen ja verkkokeskustelun jälkeen (Ylen Aikainen 22.1.2013)¹.

Prosessi on median nykyisille toimintatavoille ominainen (ks. Pietilä 2007, 2013), eikä uutisen sisältämän tiedon luonne ole tavaton. Uutinen nostaa esiin tieteen auktoriteettina, mutta ei suoranaisesti pohjaa tutkimustietoon, vaan ainoastaan tutkijan valistuneeseen arvaukseen, jonka toimittaja sai lähestyessään tutkijaa omista empiirisistä havainnoistaan nousseeseen kysymykseen². Tämä heijastelee median toiminta- ja ansaintalogiikkaa, jota päätoimittaja ja tietokirjailija Pietilä (2013: 65) kuvaa seuraavasti:

Tiivistäen voidaan todeta, että massamedia valitsee sisältöjä, jotka ensi sijassa lisäävät median vetovoimaa yleisön silmissä ja vasta toissijaisesti yleisön kiinnostusta uutta tietoa kohtaan. Kiinnostavat, huomiota herättävät, keskustelua synnyttävät ja ihmisten arkeen ja päätöksentekoon vaikuttavat asiat luovat mediallylle maineen, johon liittyy odotusarvoja uusista kiinnostavista aiheista. [– –] Media määrää kiinnostavuuden ja luo julkisuuden aiheille, jotka synnyttävät vetovoimaa sitä itseään kohtaan: tiedon arvo siis määrittyy julkisuuden huutokaupassa, jossa suuri yleisö tekee korkeimmat tarjoukset.

Uutisella voidaan siis olettaa tavoitellun keskustelua ja yleisön kiinnittymistä mediaan, tässä tapauksessa Ilta-Sanomiiin. Kysymys on ollut pikemmin elämysten tuottamisesta kuin tiedonvälityksestä (ks. Pietilä 2007: 108–111). Median oman tavoitteen saavuttamisesta kertoo se, että uutiseen reagoitiin kaikkiaan 486 kommenttia sisältävällä keskustelulla.

1 On osittain median ansiota, että päädyimme tutkimaan aihetta yhdessä. Ilman yhteistä kutsua emme olisi ehkä tulleet käyneeksi tieteellisiä keskusteluita aiheesta, joka johti tähän tutkimusprosessiimme.

2 Tutkijalle oli yllätys, että toimittaja ilmoitti puhelinkeskustelun päätteeksi tekevänsä tallenteen pohjalta uutisen, vaikkei aiheesta ollut tarjota tutkimustietoa. Tutkijan näkökulmasta tapaus on siten kiusallinen.

2.2 Uutisen synnyttämä verkkokeskustelu ja sen analyysiprosessi

Uutista seuranneen kommenttikeskustelun analyttisinä lähestymistapoina sovellettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä ja diskurssianalyysiä (ks. esim. Carbaugh 2007; Tuomi & Sarajärvi 2009; Schreier 2012). Aineisto otettiin talteen keskustelupalstalta, ja siitä muodostui kaikkiaan 124 sivua ja noin 30 000 sanaa käsittävä tekstitiedosto. Analysoitava tekstimassa sisälsi osittaisia toisten kommenttien lainauksia, ja tekstitiedosto järjestettiin siten, että eri kommenttien ja kommentoijien välinen vuorovaikutus sekä kommenttien referoinnit jatkokommenteissa jäivät näkyviin.

Aluksi molemmat tutkijat perehtyivät aineistoon ja tekivät siitä muistiinpanoja. Tämän jälkeen aineistohavainnoista keskusteltiin yhdessä ja aineisto luokiteltiin. Tutkimuskysymykset nousivat aineistoon tutustumisen ja sen lähiluvun pohjalta.

3 Analyysi ja tulokset

Aineistosta tunnistettiin kolme tutkimustavoitteen kannalta olennaista kerrostumaa: (1) **puhe kielenilmiöistä**, (2) **puhe tyyleistä, konteksteista, sosiaalisista kategorioista ja näiden henkilöitymistä** sekä (3) **yleisemmät ideologiat**. Nämä kerrostumat tulevat aineistossa esiin lukuisien eri keskusteluteemojen kautta, joita olivat

- ilmiön sijainnillisuus (tyyli, alue)
- ilmiön evaluointi ja vertailu muihin kieliin
- puhettavan tai kielen yleinen muutos
- ilmiön uutuus (on uusi – ei ole uusi)
- ilmiön sukupuolittuneisuus (naisten ominaisuus – ei vain naisten ominaisuus)
- kielen huononeminen
- syytetyhdas eli mistä ilmiö tulee (populaarikulttuuri, TV; lastenelokuvien dubaukset; vaihto-oppilaat, venäläiset naiset)
- koulutus ja sen muutos (koululaitoksen moittiminen, puheterapiasäästöt, koulutuksen tarve)
- tutkijan ja tutkimustiedon pohtiminen (aiheen ajankohtaisuus, hyvä että on tartuttu, viimeinkin tutkijatkin ovat huomanneet).

Lisäksi aineistosta voi hahmottaa tematiikan, joka liittyy ilmiön tunnistamattomuuteen. Osa keskustelijoista ilmaisi, ettei tunnista puheena olevaa, lapsekasta puhetapaa ilmiönä. Lisäksi monet keskustelukommenteista ottivat kantaa johonkin muuhun kuin uutisoituun aiheeseen tai siitä käytävään keskusteluun. Kauimpana itse aiheesta olivat

kirjoitettua kieltä koskevat kielioppivirhe-kommentit, joita esiintyi usein eräänlaisena sivutuotteena kuten tässä keskustelun avauskommentissa³:

- (1) Ja mistähän ilmansuunnasta se "nouseva intonaatio" tulee? Tarkoitetaan ilmeisesti ruotsalaisperäistä "kiekaisu"? Enemmän kuin puhetavasta olen huolissani törkeiden kielioppivirheiden vakiintumisesta. Ensimmäisenä tulee mieleen possessiivisuffiksien hylkääminen. Suomen kieli on looginen ja tarkka – eräs hienoimmista tai jopa hienoin kaikista vähääkään ymmärtämistäni ns. sivistyskielistä. Älkäämme siis tuhotko sen ilmaisuvoimaa, emmehän halua suomen vajoavan esim. englannin tasolle. Englanti kun ei edes tunne vaihtoehtoja tai/vai eikä myöskään vuorokautta. Kantaväestön pitäisi puhua suomea oikein, sillä mistäpä maahanmuuttajat muuten sitä oppisivat? (*Late Linguist*, 2.1.2013, 09:56)

Kommentti (1) tiivistää samaan kannanottoon monta ideologiaa: ajatuksen suomen kielen puhtaudesta, hienoudesta ja paremmuudesta esimerkiksi englantiin verrattuna ja vielä huolen siitä, etteivät maahanmuuttajat voi oppia (kunnon) suomea, elleivät suomalaiset toimi heille hyvänä mallina.

Keskustelu on kaikkiaan yllättävänkin asiallista, ja se sisältää verrattain paljon rakentavaa dialogia. Asiattomuuksia ei juuri esiinny, minkä palstan moderointi takaa. Keskustelun osallistujista voi tämän kaltaisessa aineistossa päätellä vain sen, että mukana on eri sukupolvia edustavien ja muun muassa ulkosuomalaisten kommentteja. Kaikki kommentit on esitetty suomen kielellä.

Seuraavassa (luvussa 3.1) luomme aluksi katsauksen niihin keskustelun alaisiin tyyleihin, sosiaalisiin kategorioihin ja näiden henkilöitymiin, joiden ominaisuuksiksi uutisessa käsitelty tyyli on kuvattu tai kuvitellaan. Tämän jälkeen käsittelemme luvussa 3.2 yksittäisiä kielenpiirteitä, joista keskusteltiin osana uutisessa mainittua lapsekasta tyyliä tai suhteessa sen kaltaiseen puhetapaan. Lopuksi tarkastelemme aineistosta piirtyvää "hyvän puhumisen ideologiaa" (3.3) ja päätämme kokoaviin havaintoihin pohdintaluvussa 4.

3.1 Tyyli, sosiaaliset kategoriat ja niiden henkilöitymät

Eckertin (2008: 455) mukaan vuorovaikutus sosiaalisessa maailmassa sisältää jatkuvaa tulkintaa kategorioista, ryhmistä, tyyleistä ja henkilöistä (*personae*) ja näiden tavoista puhua. Tämä havainnollistuu vahvasti aineistossamme, joka sisältää lukuisia henkilöviitauksia. Yksi tulos onkin, että keskustelijat nimeävät usein henkilöitä tai henkilöryhmiä kontekstualisoidakseen havaintojaan tai kuvatessaan puheena olevan tyylin edustajia. Taulukkoon 1 on koottuna koko se henkilögalleria, jonka aineiston systemaattinen kartoitus toi esiin. Luonnollista on, että mainitut henkilöt ovat tunnettuja mediasta, koska

3 Aineistoesimerkkejä ei ole muokattu alkuperäisistä; joihinkin niistä on lisätty lihavoinnit.

nämä edustavat keskustelijoille potentiaalisesti yhteistä maaperää. Yksittäiset, mediassa esiintyvät hahmot auttavat kommenttien kirjoittajia jäsentämään laajemminkin arkihavaintojaan ja suhteuttamaan niitä erilaisiin sosiaalisiin tyyleihin, joista keskusteleminen julkisella foorumilla edellyttää yleisesti tunnettuihin hahmoihin peilaamista. Osa mainituista henkilöistä tulee tosin mainituksi jonkinlaisena sivuhuomautuksena, kuten joistakin jäljempänä esitettävistä esimerkeistä voi havaita.

TAULUKKO 1. Keskusteluaineiston sisältämät viittaukset henkilöihin tai henkilöryhmiin.

Urheilijat	Kimi Räikkönen, naiskilpaluistelijat (Kiira Korpi, Laura Lepistö), naishihtäjät, Jari Litmanen, jääkiekkoilijat, Toni Nieminen
Toimittajat ja kuuluttajat	45-ohjelman juontaja Ripsa, missi-mallijuontajat, YLEn Aamu-TV:n naisjuontajat, urheilutoimittajat, kaupallisen TV-kanavan naistoimittajat, lottoarvonnan juontaja(t), meteorologit
Reality-TV (henkilöt, ohjelma tyylin kontekstina)	Teuvo Loman, Marko Paananen (Inno), Big Brother, Tanssii tähtien kanssa, Ansku Bergström, Iholla-ohjelman henkilöt, Maria Nordin, Huippumalli-ohjelman tytöt
Näyttelijät	Laura Birn, Pamela Tola
Muusikot ja laulajat	Anna Puu, Andy McCoy, Haloo Helsingin Elli, Kisu (Järnström)
Poliitikot	Jani Toivola, Anni Sinnemäki, Alexander Stubb, Matti Vanhanen, Mauri Pekkarinen
Muut	Jenni Haukio, VR:n ja Helsingin metron kuulutukset, oman elämismaailman kontekstit ja kokemukset

Kohosteisimpia keskustelussa ovat tietyt urheilijat, toimittajat ja reality-sarjojen hahmot, jotka lienevät olohuoneissa tavallisimmin kohdattuja mediahahmoja. Urheilijoista erityisesti Kiira Korpi ja Laura Lepistö saavat huomiota. Esimerkeissä 2 ja 3 heidän puhetapaansa lähinnä kuvaillaan, esimerkissä 4 myös evaluoidaan.

- (2) ...kiirakorpimainen puheen epäselvyys, pehmeä, suhahtava ässä ja 'löysä' koo. (*Stadin mummo*, 2.1.2013, 10:55)
- (3) Olen jo pitempään kuunnellut esim. suomalaisten naistaitoluistelijoiden puhetapaa, kaikki kulostavat toisiltaan mm. Korpi ja Lepistö ja muutama muu tulee samassa jussassa. (*ropon*, 2.1.2013, 13:40)
- (4) Kiira mongertaa oudosti, mutta hänhän on tamperelainen, joten se selittää paljon. Onko sulla jotain Laura Lepistön puhetapaa vastaan? Laura puhuu hiljaa mutta herttaisesti eikä hänen puheessaan ole mitään valittamista! (*lahtelainen*, 2.1.2013, 18:23)

Esimerkin 4 nimimerkki *lahtelainen* viittaa kommentissaan Lepistön ”hiljaiseen mutta herttaiseen” puhetapaan asianmukaisena, josta ei ole *mitään valittamista*. Miesurheilijoista esillä on erityisesti Kimi Räikkönen (esimerkki 5). Kommentit keskittyvät ennen muuta Räikkösen puheessa esiintyvään narinaan, jota myös puolustellaan (”Räikkönenhän tienaa leipänsä ajamalla, ei puhumalla”).

- (5) Tämä kuiva nariseva puhe on jopa maailmanlaajuinen, ärsyttävä asia. Pahimpia ovat amerikkalaiset tv-esiintyjä-kanat. Mutta tavataan myös harvinaisempina miehillä, esimerkkinä Kimi Räikkönen. Puhe syntyy kurkunpäästä jännittämällä. No, Kimi ei paljon jännittele. Ehkä hänellä johtuu hieman myöhästyneestä murosijästä. (*narinat pois*, 2.1.2013, 10:09)

Pitkähkö keskustelu käydään myös väitteestä, jonka mukaan ”Kimin puhetyyli johtuu nuorena tapahtuneesta onnettomuudesta jonka yhteydessä hänen kurkunpäänsä vahingoittui”. Narinasta keskustelua on paljon, eikä ilmiön yhteyttä uutisen lapsekkaaseen puhetapaan ole yleensä havaittavissa; lapsekkuus ja narina yhdistyvät uutisen otsikossa, mutta eivät useinkaan kommentoijien keskustelussa. Narinaa käsitellään tuttuna puheen ilmiönä, kun taas lapsekkaasta tyylistä esitetään enemmän kysymyksiä (ks. seuraavaa dialogia esimerkissä 6). Samalla myös neuvotellaan siitä, mikä keskustelussa oikeastaan on puheena.

- (6) Antakaapa nyt useampia esimerkkejä esim. julkisuuden henkilöistä, jotka tällä tavalla puhuvat. Itse en ole ilmiötä huomannut...ehkä huomaan, jos saan esimerkin/esimerkkejä. (*mikä narina?*, 2.1.2013, 13:14)

(Vastaus)

Poliitikoista tulee mieleen ensimmäiseksi Vanhanen, myös Pekkarinen ja monia muita. En jaksa luetella, niitä on niin paljon. Kataisella on hyvä puheääni. No, edes se. Siksi kokoomus saa ääniä, vaikka politiikka ei sitä ansaitse. Kataisen äänellä kun puhuu ja kun Niinistö vielä toivottaa Jumalan siunausta, niin iso osa äänestäjistä unohtaa politiikan sisällön kokonaan. (*MT*, 2.1.2013, 14:47)

(Vastaus)

Tuo ei ollut narinaa, tuo oli tyhjänpäiväistä jorinaa, valitan. (*Winnetou*, 2.1.2013, 15:11)

Yksittäisistä piirteistä keskustelu kietoutuu eniten juuri jutussa mainitun narinan ympärille, johon liittyvät käsitykset ansaitisivat suomen kielenkin kontekstissa lähemmän tarkastelunsa (vrt. esim. Mendoza-Denton 2011). Toisin kuin ”lapsekkuus” narina on selvästi tunnistettu sekä globaaliksi piirteeksi (ks. esimerkkiä 6 edellä) että kotimaisiin medioihin laajasti paikantuvaksi ilmiöksi, kuten esimerkistä 7 voi nähdä:

- (7) Räikkösmäinen kurkkunarina on lisääntynyt naisten puheessa. Tuskin kaikilla kurkunpään vauriosta on kyse? Kamalaa kuunneltavaa ja kohdattavaa sellainen. Tv- ja radio-

juontajillkain se ilmiö jo kuuluu. Lisäksi suomenkielen taito on heikentynyt, onkohan opetuskin? (*me halutaan olla...?*, 2.1.2013, 11:46)

Aineistossa narina tuomitaan melkoisen yksimielisesti – vain Räikkönen saa sen anteeksi. Lapsekkuudesta keskustellaan vaihtelevampaan sävyyn, kuten seuraavat kolme esimerkkiä havainnollistavat. Esimerkissä 8 nimimerkki *YLE-veron maksaja* kertoo aikoinaan kitkeneensä moista tyyliä tyttäreltään.

- (8) ”Minun, nyt 21-vuotias, tytär yritteli opetella tuota tyyliä varhaisteininä, mutta laitoin sille pisteen heti kättelyssä.” Sama täällä, tosin tytär on jo yli nelikymppinen ja lässytys alkoi alaluokilla, kun luokkatoveri puhui sillä tavalla. Loppui kyllä lyhyeen, kun huomaustin, että kotona ei sillä tavalla puhuta. Kuuntelin kerran muutaman nykynuoren keskustelua bussipysäkillä, meni kauan ennen kuin ymmärsin heidän puhuvan suomea keskenään. Ilmeisesti siis ymmärsivät toistensa puhetta. Minulle se oli ihan käsittämätöntä. Kaikkein eniten ärsyttää kuitenkin radiotoimittajien huono puhetaito, varsinkin yhdyssanojen jälkimmäisen osan painottaminen. Eikö YLE todellakaan pysty järjestämään puhetyöläisilleen suomen kielen koulutusta? Jotain vastinetta verolle! (*YLE-veron maksaja*, 2.1.2013, 16:26)

Osalle kommentoijista lapsekas tai ”lässyttävä” tyyli assosioituu juuri samoihin persooniin, joiden kautta toimittaja havainnollisti ilmiötä tutkijan kanssa keskustellessaan: Ansku Bergströmiin ja Iholla-sarjan päähenkilöön Maria Nordiniin, jotka saavat myönteisen kohtelun esimerkeissä 9 ja 10.

- (9) [Miksei] Ylen uutispätkässä ole puheotantoja Ansku Bergströmitä /Tanssii Tähtien Kanssa ja Maria Nordinilta/Iholla-sarja. Heillä on persoonalliset puheäänät, mutta ei ääni naista pahenna jos on mukavan reipas persoona. :) (*Sarjoja seurannut*, 2.1.2013, 15:38)
- (10) Ansku Bergströmmillä kieltämättä on mielestäni vähän ’lapsenomainen’ puheääni. Mutta kai se on sitä ihan luonnostaan. (*MK*, 2.1.2013, 17:35)

On mahdollista, että lapsekkuutta myönteisemmin kommentoivat kannanotot ovat nuoremman sukupolven tai näitä tyylejä esillä pitävien sarjojen aktiivikatsojien näkemymiä. Keskustelijoiden iästä on harvoin mitään todettavissa, paitsi kun tieto ilmenee epäsuorasti (esimerkki 8). Aineistossa on kuitenkin lukuisia viitteitä yhtäältä tyyliin ”uutuuteen”, toisaalta sen orastukseen jo 1970-luvulta asti. Useissa kommentteissa tuodaan esiin arveluja ilmiön alueellisesta levikistä tai leviämisestä niin ajallisesti kuin alueellisesti.

- (11) Tämä varmaan koskee eteläsuomalaisia. Ei ole täällä pohjojosesa moista ilmiötä havaittavissa. Luoja kiitos. (*Hilima*, 2.1.2013, 10:41)

3.2 Lapsekkaan tyylin kielellisistä aineksista

Uutisessa nimetyt kielenilmiöt *narina*, *helsinkiläinen ässä* ja *nouseva intonaatio* toistuvat kommenttiaineistossa hyvin taajaan todennäköisesti siksi, että näihin viitattiin itse uutisessa mahdollisina lapsekkaan puhetyylin osapiirteinä. Ei olekaan selvää, missä määrin kieliyhteisö itsenäisesti assosioi kyseisiä ilmiöitä osaksi lapsekasta tyyliä ja missä määrin niihin tartuttiin uutisen maininnan vuoksi. On tosin sanottava, että mainitut ilmiöt ovat jo pitkään olleet suomalaisten keskuudessa keskustelun alaisia (ks. kokoavasti Piippo, Vaattovaara & Voutilainen 2016: 106–123). Tutkijakin tuli ne toimittajalle maininneeksi, koska tiesi suuren yleisön tunnistavan ilmiöt. Varovaisena evidenssinä näiden piirteiden assosioitumisesta lapsekkaaseen puhetyyliin voi pitää sitä, ettei verkkokeskustelussa esiinny yhtään vastaväitettä: tutkijan huomautusta kyseisten piirteiden tyyllisestä yhteenkuuluvuudesta puheena olevaan tyyliin ei keskustelussa haasteta, vaikka tutkijoiden rooliin muuten otetaan jonkin verran kantaa (ks. puheenaiheiden luetteloa luvun 3 alussa). Sen sijaan kyseiset ilmiöt mainitaan usein puheena olevan tyylin ikään kuin itsestään selvänä osana.

Seuraavassa käsittelemme lyhyesti sellaisia piirteitä, jotka nousevat esiin osana lapsekkaan puheen tyylimaisemaa, ilman uutisen mainintaa. Nämä ovat **takainen ääntämys** ja **nasaalisuus** sekä **diftongien avartuminen**.

- (12) Meirän akka on sitten nuorekas, kun **kälättää nasaalilla**. (*Jäpätti*, 2.1.2013, 10:52)
- (13) Olen huomannut saman. Nuorten naisten ja joidenkin nuorten miestenkin puhe on ärsyttävää narinaa. Eivätkö he ikinä kuuntele puhettaan? Nouseva intonaatio, ässien sihauttelu, **ään lausuminen aaksi** ja kitalaki jäykkänä puhuminen tulevat vielä kauppa päälle. On siinä sopassa kestämistä. (*Logopedille olisi töitä*, 2.1.2013, 10:58)
- (14) Vaihdan välittömästi TV-kanavaa, kun sieltä tulee puhetta (yleensä naisilta), jossa **ä-kirjain korvataan a-kirjaimella**. Ärsytyskynnykseni on huipussaan. Nythän jo vanhemmatkin naiset käyttävät usein samaa puhetyyliä. Voi vietävä sentään, kuvittevatko he olevansa fiksuja ja hienoja? Onneksi uutisten lukijoilta vaaditaan normaalia puhekieltä, uutisia on edelleen miellyttävä kuunnella. Mutta sitten, kun tulee nuori naistoimittaja **'aaneen'**, niin voi pyhä sylvi sentään. Koko uutisesta katoaa uskottavuus. Uskooka jo te pissikset, tuo tyyli on todella lapsellista! (*Äät äänä ja aat aana ja oot oona*, 2.1.2013, 11:44)

Diftongien avartuminen on laajalti länsimurteisiin kuuluva, vaihtelunalainen äännepiirre ja täten lingvistiseltä kannalta toisen tyyppinen kuin takaisuus ja nasaalisuus (ks. esimerkkejä 12–14), jotka liittyvät artikulaatiotapaan. Dialektologiselta kannalta onkin yllättävää, että diftongin avartuminen nousee aineistossa suhteellisen vahvasti esiin lapsekkaan puhetyylin osana. Tämä on kuitenkin vain yksi esimerkki siitä, miten kielenkäyttäjien ja kielentutkijoiden lähestymistavat kielellisiin jäsennyksiin voivat erota

toisistaan. Tästä ilmiöstä on karttunut jo paljon empiirisiä tutkimustuloksia kielitietoisuustutkimuksen alueella (kielenkäyttäjien kielitietoisuuden teoretisoinnista ks. Preston 1996).

Aineistomme keskustelupuheenvuoroissa diftongien avartuminen näyttää sijoittuvan Eckertin (2008) termein samaan indeksiseen kenttään (*indexical field*) muiden sellaisten piirteiden kanssa, joiden mielletään potentiaalisesti tuottavan puheena olevaa tyyliä. Toisin sanoen diftongin avartuma saatetaan tulkita lapsekkaan puhetyylin yhteydessä merkitykselliseksi osaksi juuri tätä tyyliä, vaikka monissa muissa konteksteissa vastaavaa sosiaalista merkitystä ei diftongien avartumien yhteydessä lainkaan aktivoidu – kuuluhan piirre laajalti länsimurteissa alueellisesti odotuksenmukaisiin, vieläpä frekventteihin äännevariantteihin. Tarkastelemassamme verkkokeskustelussa diftongien avartumiseen viitataan muun muassa ”ä-vikaisuutena”, ”uo ua-ksi vääntämisenä” sekä konkreettisin sana-esimerkein: ”Suamesta” eikä ”Suomesta”; *Diftongit päin mettää nuAri, siÄni, miÄs, hiAno, SuAmi; ”hiano”*.

Diftongien avartumisen asemasta suomalaisessa puheyhteisössä on runsaasti tutkimustietoa aina 1970-luvulta lähtien, jolloin sen tiedetään olleen Helsingissä yleisempi työväestön kuin akateemisen koulutuksen saaneiden puheessa (Paunonen 1995). Esimerkiksi Tampereen puhemielessä piirre on edelleen vahva (Mustanoja 2011: 290–306). Diftongien ääntämysten kuvailuista ja ilmiön sosiaalisista merkityksistä on kieliasennetutkimuksen piirissä karttunut tutkimustietoa, joka osoittaa sen olevan verrattain tiedostettu, mutta sosiaalisilta merkityksiltään monella tapaa dynaaminen piirre (vrt. esim. Nuolijärvi & Vaattovaara 2011; Mielikäinen & Palander 2014: 173–174; Saaristo 2015). Tutkimassamme verkkokeskusteluaineistossa diftongin avartuminen näyttää mieltävän osaksi joko puheena olevaa lapsekasta tyyliä tai muita, usein lapsekkaan tyylin rinnalla eksplisiittisesti mainittuja tai implikoituja tyyliä (pissismi, kaupunkilaisuus tai eteläläisyys). Näitä tyyliä koskevalle metapuheelle on yhteistä, että ne koetaan jollain tapaa ”vääränlaisiksi” tai jonkin sellaisen puhettavan vastaiseksi, joka ajatellaan oikeaksi, suomalaiseksi tavaksi puhua. Niinpä diftongin avartuminen – vanha länsimurteisuus – voi nähtävästi tulla tulkituksi alueesta riippumattomien [sic] tyylien resurssina.

Takaisesta artikulaatiobaasiksesta osana eräiden aluemurteiden piirteistöä on olemassa mainintoja jo vanhastaan (ks. tarkemmin Mielikäinen & Palander 2014: 216–217). Sitten puheen takaistumisesta on tehty tieteellisiä havaintoja 1990-luvun lopulta alkaen (Nahkola 1998). Keskustelupalstan aineistossamme takaiseen ääntämykseen viitataan lukuisin eri tavoin, muun muassa ”ä- ja ö-vokaalien häviämisenä”, ”ä-kirjaimen pisteiden puuttumisena” sekä ”a:n ja ä:n ääntämisen lähentymisenä” (ks. esimerkkejä 13 ja 14 edellä). Usein viittaus takaiseen puhetapaan on tunnistettavissa kommentoijan mainitsemista esimerkeistä (*tiedatsa tallee, jolkopollo, tana paivana, saatiedotus*). Aina ei

kuitenkaan ole yksiselitteistä, mitä ilmiöitä kommentoija tarkoittaa (esim. "veltot vokaalit").

3.3 Hyvin puhumisen ideologia

Kun tarkastelemme tutkimusaineistoamme kysyen, millaisia käsityksiä, arvoja tai asenteita keskustelijoilla on siitä, miten tulisi puhua tai millaista on hyvä puhuminen, tulkitoihin kytkeytyy aineistomme perusteella diskursseja, joissa käsitellään muun muassa luonteenpiirteitä, ahkeruutta, rehellisyyttä ja älykkyyttä. Analysoimastamme keskustelusta voidaan tulkita kaksi selvää ideologiaa. Ensinnäkin puhuminen tai viestintä **ei saa olla teennäistä**, ja toiseksi puhuessa tulisi harjoittaa **itsehillintää**.

Teennäisyyttä ja teeskentelyä paheksutaan voimakkaasti. Keskustelijat moittivat muun muassa "yliteennäistä lässytystä", "tekolapsellista tyyliä", "teennäistä puhetapaa", "tekopirteitä mainosääniä", "narisevaa tekolespausta", "tekoälyllisyyttä ja mukamukatehokeinoja". Keskustelijat kuvaavat puhujien äänen- ja kielenpiirteitä opeteltuina ja sellaisina, joiden avulla puhuja pyrkii hallitsemaan antamaansa vaikutelmaa. Tämä voidaan nähdä myös tavoitteellisena toimintana (esimerkki 15):

- (15) Eräässä etelä-karjalaisessa lastenvaateliikkeessä on juuri tällainen narisevalla, lässyttävällä ja lapsekkaalla tavalla puhuva nainen töissä. Vaikea uskoa, että hän puhuisi normaalisti niin, koska jotenkin aina tuntuu että hänellä menee joku ihme rooli päälle kun hänen kanssaan asioi. (*Prinsessa*, 2.1.2013, 10:27)

Keskustelijat arvioivat puhujien teeskentelevän esimerkiksi tietämistään, asiantuntijuuttaan, sivistystään, viisauttaan, pätevyyttään, arvokkuuttaan, vanhemmuuttaan ja älykkyyttään. Toisin sanoen keskustelijoiden voi tulkita esittävän, että puhujat pyrkivät tietyn tyylin avulla vakuuttamaan tai peittämään epävarmuuttaan, osaamattomuuttaan ja kokemuksen puutettaan. Keskustelukommenteissa kuvataan myös "ässää suhauttelevien ja elehtivien" (erityisesti nais)puhujien teeskentelevän lapsekkuutta ja nuoruutta. Seuraavan esimerkin sisällöstä päätellen verrattain nuori keskustelija kuvaa ikäisiään nuoria naisia ja esittää lopuksi arvion aitouden ideaalista.

- (16) Yritän aina melkein viimeeseen asti välttää semmosia [pissikset, puhuu sillein lässyttämällä ja lapsellisesti], koska jos oikeesti puhuu ja käyttäytyy niin urposti niin täytyy olla aivoissaki jotain vikaa... Miks ei voi olla itsensä? Miks pitää esittää jotain mitä ei oikeasti ole? (*country girl*, 2.1.2013, 23:42)

Tällä tavoin puhumisen ohella keskustelijat paheksuvat sellaista naisten käytöstä, jota he eivät pidä tyypillisenä naisen iälle. Kriittiset arviot koskevat yleisesti naiseutta tai naisellisuutta. Tietyllä tavalla puhuminen ja "kikattelu" liitetään "naiselliseksi bimboksi

heittäytymiseen”. Naisellisuuden korostaminen tai sen teeskentely esitetään paheksuttavana. Keskustelijat paheksuvat myös sitä, että naisellisuudella pyritään vuorovaikutustilanteessa vaikuttamaan puhekuumppaniin (esimerkki 17):

- (17) ”Naisellisella” lässytyksellä pärjää miesmaailmassa. Kun vielä, muka pelokkaana ja avuttomana, kapsahtaa miehen kaulaan, kapakkapellestä kuoriutuu hetkessä niin ihmeen ihanaa ja herttaista prinsessaa pelastava, velvollisuuden tuntoinen uljas ritari. Näin miehenkin elämällä on tarkoitus. (*Uusi ilmiökö*, 2.1.2013, 14:31)

Itsehillinnän ideaali liittyy teennäisyyden arviointiin, mutta ideaalia voidaan tarkastella myös sellaisenaan, irrallaan teennäisyydestä. Kiljuminen, muut voimakkaat äänet, voimakas nauru, laatuilmausten huomattava määrä ja toisto sekä vilkas liikkuminen tulkitaan itsehillinnän puutteeksi.

- (18) Lisää salkkareita ja amerikkalaisia pissis ohjelmia niin narinat ei ku parenee. Big brother osoitti oikein hyvin sen mitä innostus kiljunta nykyisin on. Lapsetkin on opetettu ’oi mä kuolen’, ’IIIIIIKKK’ ja hirveään hutoon. Kait se innostu ei muten tule esille. **Hillintää ja korrektia käytöstä ilman narisevaa lässytystä, kiljuntaa ja ylenpalttista teatralisuutta niin hyvä tulee.** (*oi aikoja*, 2.1.2013, 10:04)

Seuraavassa esimerkissä keskustelija tiivistää turhautumisensa luonnehtimalla ideaalia tai optimaalista viestintää kahdella sanalla: *asiallinen riittää*.

- (19) Jos esim. joku asiakaspalvelija jossain kaupassa juttele minulle ’pätevän’ kuuloisena ja tekopirteänä lässyttäen, niin se ei yllä päivääni piristä. Eikö voisi olla vain aito oma itsensä? Mulle riittäisi ihan aidon ihmisen kohtaaminenkin. **Ei tartte olla väkisin iloinen, asiallinen riittää.** (*Luonnollinen_puhe*, 3.1.2013, 02:18)

Havaintomme saavat tukea viestinnän etnografin Richard Wilkinsin asiapuhetta (Wilkins 1999) ja asiasta puhumista (Wilkins 2006) käsittelevistä tutkimuksista. Wilkins havainnoi alun perin suomalaisia opetuskeskusteluja ja laajensi sittemmin kuvaustaan asiallisesta (nonverbaalisesta) tyylistä muihin julkisiin tilanteisiin ja yleisötilanteisiin. Hän tarkastelee asiallisuutta muun muassa optimaalisena vuorovaikutuksen muotona (Wilkins 2005). Asiallista tyyliä⁴ Wilkins kuvaa vastakohtana henkilökohtaisuutta korostavalle tyyliille. Asiallinen tyyli tai asiapuhe on suoraa, faktoja painottavaa ja hallittua. Henkilökohtaisuutta korostavan tyylin piirteitä on puolestaan henkilökohtaisista asioista, tunteista, tabu-aiheista ja keskeneräisistä ideoista puhuminen. Wilkinsin (2006) mukaan asiasta puhuminen liittyy erityisesti julkisiin viestintätilanteisiin. Myös aineistomme keskusteli-

4 Viestinnän etnografina Wilkins viittaa tyylistä puhuessaan Hymesin (1972) kuvaukseen puhetyylistä (*speech style*) yhtenä viestinnän osa-alueena, jossa tuodaan näkyväksi puheyhteisön jakamia uskomuksia, arvoja ja asenteita.

jat arvostelevat ensisijaisesti julkisissa viestintätilanteissa ilmenevää lapsekkuutta, teennäisyyttä ja itsehillinnän puuttumista. Keskustelukommenteissa pilkottaa yksityisen ja julkisen viestinnän raja kuten esimerkissä 20: julkisessa viestintätilanteessa, esimerkiksi puhelinmyynnissä, ei ole tarpeen teeskennellä ystävyyttä. Aineistossa kuvataan myös yksityiselämän kohtaamisia, ja muun muassa ensikohtaamisissa asiallisesti puhuminen näyttäyty toivottuna (esimerkki 21).

- (20) ainakin puhelinmyynnissä monet nuoret naiset puhuvan niin 'lässyttäen' ylimakeasti, teeskennellen niin hyvää ystävää, että.. (*Timo*, 2.1.2013, 13:35)
- (21) Juuh kyllä kauneimmankin tytön/naisen viehättävyys laskee rajusti jos mimmi puhuu pissisässällä, narisee ja kiekaisee joka lauseen lopussa. Mieleen nousee epäily, onko daamilla kaikki muumit laaksossa. Samoin ihquna kirkuvat ja huomiota kerjäävät tyttöporukat kierrän kaukaa. Jos tällaisen bimbon kanssa on pakko jutella, kun en kehtaa poiskaan hätistellä, niin tarjoan juoman että pysyis hiljaa drinksua ryystäessä. (*Max-88*, 3.1.2013, 14:01)

Hyvää puhumista koskevat ideologiat voivat vaikuttaa keskustelusta päätellen jopa työnsaantimahdollisuuksiin. Työssä kelpoiseen puhetyyliin viitataan muun muassa näin:

- (22) Haastattelin joku aika sitten muutamaa toimistomme toimistosihiteeriksi/-hoitajaksi pyrkivää naisihmistä. Tiputin jatkohaastatteluista jokaisen tekolespaavan narisijan. [- -] ei taida varsinainen puheopetus auttaa, koska kyse taitaa olla enemmänkin asenteista ja trendeistä. (*Winnetou*, 2.1.2013, 13:28)

Verkkokeskusteluun osallistujien kuvauksissa kieltä, äänenlaatua ja hyvää puhumista koskevat arviot ja puheesta syntyvät vaikutelmat ovat vahvoja. Puheviestinnän kirjallisuudessa käytetään käsitettä *henkilökuva* (Valo 1994), joka on havainnoinnin ja puhujan arvioinnin tulosta. Henkilökuvat ovat konteksti- ja kulttuurisidonnaisia ja muodostuvat puhujan käyttämästä kielestä, äänestä ja yleensä viestinnästä syntyneistä vaikutelmista. Indeksissä systeemissä (Silverstein 2003; Eckert 2008) henkilöihin liitetyt kielelliset mielikuvat edelleen kierrättyvät: puheen ja kielenkäytön sosiaalisissa jäsenyksissä on aina läsnä ideologinen taso, joka aiemmin kohdattuja tilanteita ja tulkintoja heijastellen rakentuu ja (uudelleen)muokkautuu sosiaalisissa tilanteissa ja yksilöllisissä tulkinnoissa.

4 Pohdintaa

- (23) Epäilen, että lapsellinen puhetapa liittyy kummalliseen nykyilmioon tehdä naisesta lapsen näköinen ja oloinen otus; ylilaihuus, sileäksi sheivaus, mallien tapa seistomien jalkaterät lapsellisesti sisäänpäin, silmät pyöreinä tollottaminen ja puhetapa... ehkä joku tutkii vielä tämänkin ilmiön. (*Stadin mummo*, 2.1.2013, 10:55)

Nimimerkin *Stadin mummo* lausunto sopii eräänlaiseksi kokonaiskuvan kiteytykseksi aineistosta, jossa käydään puhetta puheesta ja tyyleistä, mutta samalla laajemmin myös (puhe)kulttuurisista ja erilaisiin sosiaalisiin tyyleihin, trendeihin ja muutokseen liittyvistä arvoista ja ilmenemismuodoista. Puhe on tällöin paljon muustakin kuin kielestä.

Olemme tässä artikkelissa pyrkiessämme tavoittamaan suomalaisessa kieliyhteisössä vellovia ajatuksia ja näkemyksiä kielestä ja puhumisesta julkisen keskustelufoorumien kontekstissa, jossa keskustelun lähtökohtana on ollut ”uudeksi” nimetty, lapsekasta puhetyyliä käsittelevä uutinen. Uutista seurannut lähes viidensadan kommentin sarja näyttäytyy meille variaation sosiaalisiin merkityksiin sekä puhekulttuuriin orientoituvina tutkijoina kiinnostavana tutkimusaineistona, jonka kautta saadaan tuntumaa ilmiön havaitsemiseen, määrittelyyn ja arvioimiseen suomalaisessa puheyhteisössä. Tutkimusaineistona tässä tarkastellun kaltaiseen verkkokeskusteluun liittyy luonnollisesti rajoituksia. Heikkous on, että kommentoijista ei ole saatavilla taustatietoja ja materiaali on epätasaista ja sattumanvaraista. Analysoimamme aineiston runsaus on kuitenkin antanut meille mahdollisuuden tarkastella uutisoituun kysymykseen kutoutuvia ideologisia kytköksiä nähdäksemme riittävän luotettavasti.

Ideologiana ”puhtaan suomen” vaaliminen on keskustelussa esillä hallitsevana, vaikka sen olemme tässä pääosin sivuuttaneet. Kielenkäyttäjillehän on tunnetusti melko tyypillistä tarkastella kieltä puhtaan ja epäpuhtaan tai oikean ja väärän näkökulmasta (ks. esim. Niedzieski & Preston 2003; Mielikäinen & Palander 2014; Piippo ym. 2016). Lapsekas puhetapa mielletään muualta lainautuneeksi, mitä käsitystä uutinen myös vahvisti. ”Jenkkiroskasta kopioitua tyyliä” panetellaan, mutta osa keskustelijoista pitää puheen tyylikirjossa havaittuja muutoksia luontaisina tai ajanmukaisina. Aineistomme havainnot viittaavatkin siihen, että lapsekas tyyli on osa laajempaa kulttuurista muutosta – tyylikirjon lavenemista, johon ollaan vasta totuttelemassa. Osa keskustelijoista ei tosin ole tätä tyyliä vielä edes havainnut.

Tässä emme ole erikseen ottaneet tarkasteltavaksi läpi aineiston tuntuva (nais)sukupuolen näkökulmaa. Todettakoon kuitenkin, että uutisen ilmiselväksi provokaatioksi tarkoitettu, nimenomaan naisten kielenkäyttöön viittaava otsikko näyttää toimineen median tavoitteen suuntaisesti, sillä keskustelua luonnehtii kielenkäytön sukupuoliittuneisuutta koskeva juonne. Voidaan sanoa, että keskustelu kokonaisuutena vahvistaa kuvaa lapsekkaan puhetyylin kytkeytymisestä erityisesti naisille luonteenomaiseen puhetapaan (vrt. myös Ochs 1992 ”äidillisen” puhettavan assosioitumisesta nimenomaan naiseuteen). Toisaalta keskustelussa tuodaan esiin, ettei puheena oleva tyyli ole pelkästään naisille kuuluva ominaisuus, kuten esimerkki 24 havainnollistaa:

- (24) Juu, kyllä ne osaavat miehetkin nirstä ja narista ja ihan yhtä kamalalta se kuulostaa kuin naisenkin suusta. Nyt oli kuitenkin alustuksessa puhe juuri naisten narinasta

jonain mukamukatehokeinona ja siksi täällä nyt pääosin puhutaan siis naisten narisevasta kielenkäytöstä ja lespaamisesta kiekuiluineen. (*Winnetou*, 2.1.2013, 14:55)

Keskustelun yleissävy on kuitenkin naisellisuutta kriittisesti arvioiva ja naisille ominaisia puheen ominaisuuksia osoitteleva. Kun esimerkiksi asetamme rinnakkain miesurheilijan (Kimi Räikkönen) ja naisurheilijoiden (Kiira Korpi, Laura Lepistö) puhetta arvioivat keskustelukommentit, miehen puheen erityispiirteisiin etsitään syitä puhujan fysiologisista ominaisuuksista ja todetaan, ettei urheilijan ensisijainen tehtävä ole puhetyöläisyys. Naisurheilijat eivät kuitenkaan saa aineistossa samanlaista ymmärrystä. Vaikka heidän puhettaan kuvataan myös herttaiseksi ja söpöksi, sitä myös jollain tapaa paheksutaan tai luonnehditaan sopimattomaksi. Miehiä ja naisia arvioidaan siis keskustelussa eriarvoisesti. Voidaankin pohtia, miten tarkastelemamme uutinen ja sitä seurannut keskustelu lehden tarjoamalla palstalla ovat osaltaan tuottaneet ja uusintaneet eriarvoista puhetta sukupuolesta. Samalla on tosin saatu tutkimustietoa siitä, miten ”lapsekkaaseen” puhetapaan suhtaudutaan ja millaisten kielellisten elementtien käsitetään sitä rakentavan. Perinteisen länsimurteisen äännevariantin sijoittuminen tähän kenttään on jossain määrin yllättävä tulos.

Tapa, jolla tarkastelemamme uutinen ja sen pohjalta edelleen kehkeytynyt, tutkimusaineistoksemme päätyntä verkkokeskustelu ovat syntyneet, on edustuma tämän päivän joukkoviestinnän toimintatavoista ja tutkijoiden yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta. Toimittajien kahvipöytäkeskustelun ja tutkijan konsultoinnin pohjalta syntyi varsinaista uutista sisältämätön juttu, jota lukuisat mediat nopeasti siteerasivat ja jota Iltä-Sanomat myös keskustelutti oman lukijakuntansa keskuudessa. Tästä keskustelusta me nyt tutkijoina edelleen kirjoitamme tutkimustuloksia. Tällä tavoin lapsekas puhetyyli käsitteenä tulee kierrättyneeksi ja vahvistuneeksi yhtäältä median toimintalogiikan ja toisaalta tieteen kysymyksenasetteluiden kautta. Näin sekä media että tutkijayhteisö ovat kielikäsitysten kierrätyksen osallisia siinä missä keskustelukommentteja tuottaneet satunnaiset kieliyhteisön jäsenetkin. Tätä journalismin toimintamekanismia tieteen tekijöiden kannattaisi pyrkiä hyödyntämään myös teemoissa, joita toivottaisiin yhteiskunnalliseen keskusteluun. Media on merkittävä tiedeviestinnän kanava, josta tässä tarkasteltu tapaus on tosin pikemminkin varoittava kuin mallikelpoinen esimerkki. Tieteellisen tiedon täytyy kuitenkin löytää paikkansa tämän päivän tiedon markkinoilla joka kerta erikseen, sillä tiedon vapailla markkinoilla tutkimustiedolla itsessään ei enää ole erityis-asemaa. Siksi media on syytä nähdä mieluummin yhteistyökumppanina kuin vihollisena.

Aineistolähteet

Ilta-Sanomien 2.1.2013. Yle: Uusi ilmiö – nuorista naisista tuli ”narisevia lässyttäjiä”. <http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000572090.html> [luettu 7.1.2017].

Kirjallisuus

- Agha, A. 2007. *Language and social relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Androutsopoulos, J. 2014. Beyond 'media influence'. *Journal of Sociolinguistics*, 18 (2), 242–249. DOI: 10.1111/josl.12072.
- Androutsopoulos, J. 2016. Theorizing media, mediation and mediatization. Teoksessa N. Coupland (toim.) *Sociolinguistics. Theoretical debates*. Cambridge: Cambridge University Press, 282–302.
- Berry, M. 1995. If you run away from a bear you will run into a wolf. Finnish responses to Joanna Kramer's identity crisis. Teoksessa J. Knuf (toim.) *Text and identities: proceedings of the third annual Kentucky conference on narrative*. Lexington, KY: University of Kentucky, 32–44.
- Carbaugh, D. 1988. *Talking American: cultural discourses on Donahue*. Norwood: Ablex.
- Carbaugh, D. 2005. *Cultures in conversation*. New York: Routledge.
- Carbaugh, D. 2007. Cultural discourse analysis: communication practices and intercultural encounters. *Journal of Intercultural Communication Research*, 36 (3), 167–182. DOI: 10.1080/17475750701737090.
- Coupland, N. 2007. *Style. Language variation and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coupland, N. 2010. Language, ideology, media and social change. Teoksessa K. Junod & D. Maillat (toim.) *Performing the self*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 127–151.
- Coupland, N. 2014. Language change, social change, sociolinguistic change. A meta-commentary. *Journal of Sociolinguistics*, 18 (2), 277–286. DOI: 10.1111/josl.12077.
- Coutu, L. 2000. Communication codes of rationality and spirituality in the discourse of and about Robert S. McNamara's in retrospect. *Research on Language and Social Interaction*, 33 (2), 179–211. DOI: 10.1207/S15327973RLSI3302_3.
- Eckert, P. 2008. Variation and the indexical field. *Journal of Sociolinguistics*, 12 (4), 453–476. DOI: 10.1111/j.1467-9841.2008.00374.x.
- Eckert, P. 2012. Three waves of variation study. The emergence of meaning in the study of variation. *Annual Review of Anthropology*, 41, 87–100. DOI: 10.1146/annurev-anthro-092611-145828.
- Hymes, D. 1972. Models of interaction of language and social life. Teoksessa J. Gumperz & D. Hymes (toim.) *Directions in sociolinguistics. The ethnography of communication*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1–25.
- Jaffe, A. 2011. Sociolinguistic diversity in mainstream media. Authenticity, authority and processes of mediation and mediatization. *Journal of Language and Politics*, 10 (4), 562–586. DOI: 10.1075/jlp.10.4.05jaf.
- Jaworski, A., N. Coupland & G. Galasinski (toim.) 2004. *Metalanguage. Social and dialogical perspectives*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Johnstone, B. 2016. The sociolinguistics of globalization. Standardization and localization in the context of change. *Annual Review of Linguistics*, 2 (1), 349–365. DOI: 10.1146/annurev-linguistics-011415-040552.

- Kahlor, L. & P. Stout (toim.) 2010. *Communicating science. New agendas in communication*. New York: Routledge.
- Lehtonen, H. 2015. *Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisisessä Helsingissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1333-7>.
- Mendoza-Denton, N. 2011. The semiotic hitchhiker's guide to creaky voice. Circulation and gendered hardcore in a chicana/o gang persona. *Journal of Linguistic Anthropology*, 21 (2), 261–280. DOI: 10.1111/j.1548-1395.2011.01110.x.
- Mielikäinen, A. & M. Palander 2014. *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: SKS.
- Mustanoja, L. 2011. *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatu tutkimus Tampereen puhekielestä*. Acta Universitatis Tamperensis 1605. Tampere: Tampere University Press.
- Mäntynen, A., M. Halonen, S. Pietikäinen & A. Solin 2012. Kieli-ideologioiden teoriaa ja käytäntöä. *Virittäjä*, 116 (3), 325–348.
- Nahkola, K. 1998. Paaministeri paatti tanaan. *Virittäjä*, 102 (2), 224–232.
- Niedzielski, N. & D. R. Preston 2003. *Folk linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Nuciforo, E. 2013. Russian toasting and drinking as communication ritual. *Russian Journal of Communication*, 5 (2), 161–175. DOI: 10.1080/19409419.2013.805670.
- Nuolijärvi, P. 1998. Media ja kielentutkimus. *Virittäjä*, 102 (3), 386–397.
- Nuolijärvi, P. & J. Vaattovaara 2011. De-standardisation in progress in Finnish society? Teoksessa T. Kristiansen & N. Coupland (toim.) *Standard languages and language standards in a changing Europe*. Oslo: Novus Forlag, 67–74.
- Ochs, E. 1992. Indexing gender. Teoksessa A. Duranti & C. Goodwin (toim.) *Rethinking context. Language as an interactive phenomenon*. Cambridge: Cambridge University Press, 335–358.
- Paunonen, H. 1995. *Suomen kieli Helsingissä: huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Philipsen, G. 1992. *Speaking culturally. Explorations in social communication*. Albany: State University of New York Press.
- Philipsen, G. 2002. Cultural communication. Teoksessa W. Gudykunst & B. Mody (toim.) *Handbook of international and intercultural communication*. Newbury Park: Sage Publications, 51–67.
- Pietilä, A.-P. 2007. *Uutisista viihdetä, viihteestä uutisia. Median muodonmuutos*. Helsinki: Art House.
- Pietilä, A.-P. 2013. Miten media valitsee aiheensa? Teoksessa U. Strellman & J. Vaattovaara (toim.) *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus, 65–79.
- Piippo, I., J. Vaattovaara & E. Voutilainen 2016. *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Helsinki: Art House.
- Poutiainen, S. 2007. Viestinnän etnografia ja suomalainen puhekulttuuri. Teoksessa P. Isotalus, M. Gerlander, M. Jäkälä & T. Kokko (toim.) *Prologi: puheviestinnän vuosikirja 2007*. Jyväskylä: Prologos, 8–32.
- Preston, D. 1996. Whaddayaknow. The modes of folk linguistic awareness. *Language Awareness*, 5 (1), 40–74. DOI: 10.1080/09658416.1996.9959890.
- Raevaara, T. 2016. *Tajuaako kukaan? Opas tieteen yleistajuistajalle*. Tampere: Vastapaino.
- Saaristo, H. 2015. *Mitä diftongien avartumisesta ajatellaan? Kielenkäyttäjien mielikuvia*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015061110215>.
- Schreier, M. 2012. *Qualitative content analysis in practice*. London: Sage Publications.
- Silverstein, M. 2003. Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language and Communication*, 23 (3), 193–229. DOI: 10.1016/S0271-5309(03)00013-2.

- Sorjonen, M.-L., A. Rouhikoski & H. Lehtonen (toim.) 2015. *Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit*. Helsinki: SKS.
- Strellman, U. & J. Vaattovaara (toim.) 2013. *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tagliamonte, S. & C. Roberts 2005. So weird; so cool; so innovative: the use of intensifiers in the television series Friends. *American Speech*, 80 (3), 280–300. DOI: 10.1215/00031283-80-3-280.
- Tuomi, J. & A. Sarajärvi 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Valo, M. 1994. *Käsitykset ja vaikutelmat äänestä*. Studia Philologica Jyväskyläläensia 33. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Väliverronen, E. 2001. Popularisers, interpreters, advocates, managers and critics. Framing science and scientists in the media. *Nordicom Review*, 22 (2), 39–48. DOI: <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0353>.
- Väliverronen, E. 2016. *Julkinen tiede*. Tampere: Vastapaino.
- Wilkins, R. 1999. "Asia" [matter-of-fact] communication: Finnish cultural terms for talk in education scenes. Amherst, MA: University of Massachusetts at Amherst.
- Wilkins, R. 2005. The optimal form: inadequacies and excessiveness within the asiallinen [matter of fact] nonverbal style in public and civic settings in Finland. *Journal of Communication*, 55 (2), 383–401. DOI: 10.1111/j.1460-2466.2005.tb02678.x.
- Wilkins, R. 2006. Cultural terms for communication. Sources of intercultural asynchrony in ESL settings in Finland. *Communication Reports*, 19 (2), 101–110. DOI: 10.1080/08934210600919467.
- Woolard, K. & B. Schieffelin 1994. Language ideology. *Annual Review of Anthropology*, 23 (1), 55–82. DOI: 10.1146/annurev.an.23.100194.000415.